Száraz Miklós György

Terézia Mária

részlet a Halhatatlanok városa című regényből

Mária Terézia Amália Walpurga von Österreich osztrák főhercegnő, később magyar királynő születésnapján, május 13-án adták be a lelencházba. A nevét is ennek köszönhette: azokban a hetekben az árvaház igazgatónője egy vaskos regényben élt, melynek szerzője a Habsburgok sosem létezett románcait festette meg erős ecsetvonásokkal.

Terézia Mária sosem látta az anyját, de tizennégy éves korától anyának hívta azt az asszonyt, aki csak tizenkilenc évvel volt idősebb nála, és aki már három saját gyereket nevelt a férjével, amikor örökbe fogadta. Hogy megértsük, el kell tudnunk képzelni a világ iránti ősbizalmatlanságnak azt a mélységét, amit elképzelni nem, csak megélni lehet. Csecsemő korától kamasz koráig kilenc árvaházat ismert meg. Beleszületett a világba, ahol senki nem várta. Itt volt, de nem kellett senkinek.

Jöttem, de nem tudtam, hol vagyok. Voltam, de nem tudtam, ki vagyok. Bámultam a világot, amihez semmi közöm sem volt. Semmi nem volt értem. Semmi nem volt nekem. Láthatatlan voltam a láthatók között.

Apostol András bólintott, de a lánynak ez nem volt elég.

Érted?

Értem, mondta a férfi, de mindketten tudták, hogy nem érti, és Terézia Mária ott, akkor egyszer és mindenkorra elfogadta, hogy ezt soha senkinek nem fogja tudni elmagyarázni, és arra is ráébredt, hogy elég neki a tudat, hogy valaki szeretné érteni.

A fülem segített. Hallottam egyszer egy francia énekesnőt, a neve nem fontos, ma már senki sem ismeri. Mintha megráztak volna. Tízéves voltam. Attól kezdve tudtam, hogy létezem. Hogy énekelni fogok.

Úgy kezdett hozzá, ahogy nem lehet. Dacból, erőből. Évekig tartott, amíg kínkeservvel megtanulta, hogy nem a hangja szolgálja őt, hanem ő a hangját. Tizenhárom éves elmúlt, amikor először tette be a lábát egy zeneiskolába. Meghallgatták. A tehetségét senki sem tagadhatta, de azt mondták, az nem elég. Hiányzik a rendszeresség, a tanulás. A véletlen segített. Meghallotta őt énekelni egy asszony, aki nem csak a fülével, hanem a szívével is hallott. Halász Brigitta, akit Terézia Mária tizenhárom évesen, tizenhárom hosszú és keserves év után az anyjává

fogadott, azért ment el aznap az árvaház igazgatónőjéhez, hogy megbeszéljék a húsvéti koncert részleteit, melyet a zeneiskolai tanítványaival készült adni a lelenceknek. Terézia Mária azon a napon takarításra volt beosztva, és amikor az énektanárnő belépett az épület kapuján, kezében a felmosófa hosszú nyelével szvingelt egymagában a végtelen folyosón. Egy huszadrangú slágert énekelt, és Halász Brigitta, aki a lépcsőfordulóban megbújva hallgatta, azon kapta magát, hogy a torkában ver a szíve. Kíváncsian kaptatott fel a lépcsőn, és csodálkozva meresztette a szemét arra a piszkafára, aki Terézia Mária volt.

„Hogy jön ki ez a sok hang ebből a gilisztából?"

Odalépett a kislányhoz, meg akarta simogatni, de az ijedten húzódott el. Halász Brigittát szomorúság öntötte el. Nem azt mondta, amit szeretett volna, hanem kérdezett.

Szeretnél énekesnő lenni?

Nem, vágta rá a kislány, és mielőtt megrekedt volna az el sem kezdődött beszélgetés, hozzá tette: énekelni szeretnék.

Játszol hangszeren?

Néma fejrázás.

Tudod, hogy a hang is hangszer?

Semmi válasz.

A hang is hangszer. A hangszerhez pedig tudás kell. Akarod, hogy megtanítsalak rá, hogy kell bánni vele? Akarod, hogy mindenre megtanítsalak, amit tudok?

A kislány aznap nem tudott igent mondani, de az újabb nem után motyogott még valamit, amitől Halász Brigittában meghűlt a vér, mert azt hallotta vissza a gyerek szájából, ami hosszú évek alatt kiérlelt tanári eszménye volt.

Ne azt tanítsa meg, amit maga tud. Azt tanítsa meg nekem, amit én tudok.

Az énektanárnő beszélt az igazgatónővel, és Terézia Mária attól fogva minden héten háromszor, kísérő nélkül, elbuszozott a faluból a közeli város zeneiskolájába. Megtanulta, hogyan kell venni a levegőt, hová kell elvezetni, hol kell rezegtetni. Megtanulta felszabadítani a nyakát és kinyitni a mellkasát. Megtanulta a feszültséget mágikus kis mozdulatokba vezetni. Megtanulta, mi a rekeszizom, hogy mik a rezonanciák, és megtanulta azt is, amit ösztönösen tudott, hogy ha énekel, az egész teste énekel, nem csak a torka, a hangszálai, a tüdeje, hanem a karja, a gerincoszlopa, az idegei, a szíve, de még a lábujjai is. Megtanulta, hogy az éneklés az összpontosítás és az ellazulás harmóniája. Halász Brigitta rendszeresen vitte magával az iskola rendezvényeire, s apródon-

ként mind nagyobb feladatokat bízott rá. Ha jó fülű újságírók vagy kollégák némelykor arról faggatták, mit gondol, mi lesz a kislányból, kitérő választ adott.

Tudom én? Ide hoznak valakit macskahanggal, aztán bömbölő oroszlán lesz belőle. Lehet azt tudni egy gyereknél? Próbálgatjuk a hangszert. Ő sem tudja, én sem tudom, hogy mi van benne. Figyelünk. Ha van valami, az néhány hónap alatt, egy-két év alatt előkotorható a zsigerek mélyéről. De előre megmondani? Azt nem lehet.

Halász Brigitta lehetett volna megkeseredett pedagógus, mert soha nem érte el, amire vágyott. Nem is érhette, hiszen minden kis tanítványában Mario Lanzát vagy Maria Callast kereste. Mégsem volt elégedetlen, mert tudta, hogy jól sáfárkodik a rábízott lelkekkel, mindent megtesz azért, hogy kihozza belőlük, amit lehet. Terézia Máriától megilletődött, mert először élte át azt, hogy nem kell keresnie semmit, mert minden ott van előtte. A földi anyagot, a kislánytestet maradéktalanul kitöltötte – nem tudta másként nevezni – az isteni nagyság. Amikor először történt meg az, hogy tanulás közben hátat kellett fordítania, mert könny szökött a szemébe, szinte pánikba esett. Az volt a meggyőződése, hogy akinek lágy a szíve, az alkalmatlan a tanári szerepre. Amikor harmadszor is megesett vele a dolog, elfogadta a megváltoztathatatlant, az ablak felé fordult, fenekén összekulcsolt kézzel hallgatta Terézia Mária énekét, de este az ágyában, elalvás előtt megfogadta, hogy ha elérkezik az idő, nem harcol majd, nyomban és szívfájdalom nélkül húzódik háttérbe. Nem ajánlotta fel, hogy örökbe fogadja: kivárta, míg a kislány maga kérte tőle. Akkor fájdalomtól ólmos szívvel, de száraz szemmel mondott nemet. Terézia Mária hosszan hallgatott, és nem emelte fel a tekintetét akkor sem, amikor végül feltette a legpontosabb kérdést, amit feltehetett:

Mert csak tanítvány vagyok?

Halász Brigitta régóta tudta, hogy a kérdés elhangzik majd, így hát több hónap fejtörésének minden feszültsége sült ki abban a nyugodt mondatban, ami késlekedés nélkül ott volt a száján.

Mert bárhogy szeretlek, az édesanyád soha nem lehetek.

Terézia Mária olyan volt, mint a kő. Halász Brigitta, akinek egy régi balesete miatt le kellett mondania a színpadról, és aki huszonegy éves koráig két férjet hagyott maga mögött, hogy megtalálja a harmadikat, akinek aztán késedelem nélkül szült három gyereket, ez a még mindig fiatal nő tudta, hogy veszélyes, amit csinál, de a csontjaiban is érezte, hogy nem tehet másképp. Terézia Mária hallgatott, aztán felemelte a fejét, és továbbra is kerülve az asszony tekintetét, azt mondta:

Most elmegyek. Gondolkodnom kell.

Halász Brigitta élete legnyomorultabb óráit élte át, de amikor meglátta a visszatérő kislány komor arcát, elátkozta a percet, melyben gyökeret vert benne a remény, hogy egy alig tizennégy éves gyerek, aki egész életében szeretetre és szeretni vágyott, megértheti azt, hogy a családjába fogadhatja őt, és sajátjaként szeretheti, de a lányává nem teheti. Kishitű volt, mert a lány vagy mindent megértett, vagy átsegítette az értelem szakadékán a szív.

Nem kérem, hogy fogadj a lányoddá, mondta. De nem tilthatod meg, hogy az anyámmá fogadjalak.

Amikor fél év múlva elmentek a holmijaiért a nevelőotthonba, Halász Brigitta már hónapok óta lányomnak szólította.

Terézia Mária kiszámíthatatlan volt, néha napokig morcos és befelé forduló, máskor meg viharosan jókedvű, de úgy dolgozott, mint aki olimpiára készül. Fogadott anyja tartani igyekezett a szavát: vagyis nem csak arra tanította, amit minden énekesnek tudni kell, hanem arra is, amit ő maga sem tudott, és nem is tudhatott, mert nem benne volt, hanem a tanítványában. Halász Brigitta érezte, hogy ha együttes erőfeszítéssel sikerül kibontaniuk azt a legtitkosabbat, legszemélyesebbet, ami a lányban benne van, akkor az elégtétel lehet neki is. Amikor rájött, hogy valójában már akadálya Terézia Mária fejlődésének, ugyanazzal a végérvényességgel, amivel a súlyos kérdésekben dönteni szokott, lemondott erről a vigaszról, és magántanárt keresett neki.

Ne vitázz, szakította el egyetlen mozdulattal az ellenállás pókfonalát. Kinőttél engem. Neked most olyan valaki kell, akit harminc éven át tapsoltak vissza nagy európai színpadokon.

A lány gyanakodott. Vonakodva engedelmeskedett, de amikor a tudás újabb tükreibe tekintve elkápráztatta önmagát, átesett a ló másik oldalára, és még többet dolgozott. A kapcsolatuk nem gyöngült, inkább erősödött: Halász Brigitta már nem volt a tanára, így hát valóban az anyja lett. Ennél többet egyikük sem kaphatott volna.

Néhány sűrű év. Terézia Máriának olyan sűrű volt, hogy később nem átallotta azt mondani: „Ha akkor meghalok, éltem volna annyit, mint a legtöbb ötven éves. Ha fejest ugrottam a vízbe, sistergett a bőrömtől a víz.” Tanárok követték egymást. És fiúk. Terézia Mária bizonyos értelemben ártatlan volt, és egész életén át az is maradt, de már akkor sem volt szűz, amikor Halász Brigittával először találkoztak. Meghallgatások és tehetségkutatók. Eltünedezések és megtérések. Aztán újabb tehetségkutatók, újabb szerelmek, egyre hosszabb eltünedezések. Alkohol és kábítószer. Nagy összeveszésekre, könnyes kibékülésekre nem

kerülhetett sor, mert Halász Brigitta nem veszekedett a férjével és a három kisebb gyerekkel sem, fogadott lányának pedig a legnagyobb botlásait és baklövéseit is olyan megadóan fogadta, mint falusi asszonyok a nyári záport, amikor sebtében összekapkodják a szárítókötélről a kiteregetett ágyneműt. Terézia Mária megbízhatóan volt kiszámíthatatlan. Rendszeres időközönként borult ki, olyankor fél napokra, egy-egy éjszakára visszaszökdösött a nevelőintézetbe. Lelkifurdalás gyötörte. Ha anyja óvatosan faggatni próbálta, begubózott vagy forró öngyűlölettel ostorozta magát. „Áruló vagyok. Téged is elárullak, majd meglátod." Pszichológushoz jártak. Ha tanult, jól tanult, mert a feje jó volt, de ritkán tanult, kimaradozott az iskolából, majd szent fogadalmakat tett, amiktől nyomban ismét kiborult, mert meg sem kellett szegnie őket ahhoz, hogy tudja: számára tarthatatlanok. De mindvégig úgy dolgozott, akár egy igásló.

Bele kell döglenie, mondta a pszichológus. Ha a kín egyetlen pokolkamráját is kikerüli, megrohad az egész. Másként nem lehet. Volt már rá példa, hogy valakinek sikerült.

Amikor az egyik televíziós tehetségkutató vetélkedőre jelentkezett, Halász Brigitta először és utoljára megmakacsolta magát.

Mi akarsz lenni, csillagocska vagy igazi énekes?

Aztán belenyugodott, mert mit tehetett mást. Terézia Mária képernyőre került, és az egykori nyakigláb intézeti csitrire nem lehetett ráismerni. Húszéves volt, érett nő. Közel két méter magas. Nem szép, több annál: érdekes. A sminkesek és öltöztetők a tenyerükön hordták, mert hétről hétre hiába küszködtek, baltával faragott arcáról nem tudták eltűntetni a cigány és paraszti ősök megpróbáltatásainak és a saját szenvedéseinek árnyékát, mégis bármilyen gúnyát adtak rá, a színpadon nyomban királynővé változott. A győzelem sem kellett hozzá, már előbb összeomlott. De azért győzött. A döntő előtti napokban nem tudott sírni, dühöngeni sem, még a hisztéria felszabadító tébolya is elkerülte. Úgy érezte, amiben fuldoklik, az nem az ő élete. Hogy a bőre nem az ő bőre, az érzései nem az ő érzései. Énje szinte felszívódott a jeges és idegen rettegésben. Sötét zugokba húzódva gubbasztott magányosan, és azt hajtogatta: „Nem dőlök össze. Nem hátrálok meg. Bebizonyítom. Megmutatom, hogy szeretem magam." Később rájött, amit akkor még nem tudott, hogy ez a keserves vívódás már az új élete, és hogy a szenvedés sosem hagyja el.

A győzelem káprázatos volt és elviselhetetlen. Ha színpadra lépett, mindenkit levett a lábáról. Ellenállhatatlan volt, mint egy rekedt parasztasszony, és elegáns, akár egy spanyol infánsnő. A legnagyobbak egyike lehet, írták róla. „Egy csillag ragyog fel a semmiből. Igaz, még nem tudni

kicsoda: Callas, Janis Joplin vagy Piaf." Egy itt forgató hollywoodi világsztár lelkesen nyilatkozta: „Akarom őt a születésnapi partimon Los Angelesben. Ha a férjem nem bánja, befogadjuk az ágyunkba is." Az első önálló egész estés előadása után az ismert színház- és zenekritikus a következőket írta: „Nem nevezhetem az estét sikernek: diadal volt. Fiatalsága ellenére érett művészt láttunk, aki előtt nyitva áll a világ, mert mellészegődött az a valami, amit mindannyian keresünk. Nevezzük tehetségnek? Az kevés. De ne is akarjuk pontosan meghatározni. Az biztos, hogy nem a tudásról van szó. Lehet egy énekes rendkívül képzett, a hangja isteni, az előadása hibátlan, ha nincs meg benne az a valami, akkor nem kezd lúdbőrözni a hátunk, nem esünk ki az időből, nem hallgatjuk szédülten az előadást. Ha viszont benne van az a valami, akkor az ének úgy szól, mintha kút mélyéből, az énekes zsigereiből szakadna fel. Ilyenkor megbicsakolhat a hang, még a hibák is beépülnek az előadásba, azok is szolgálni fognak. Ezt keresi, üldözi minden mester és tanítvány. Annak a fiatal lánynak, akinek tegnapi magamegmutatásán, vagyis első önálló koncertjén jelen lehettem, azt kívánom, hogy ha már egyszer egymásra találtak azzal a valamivel, amit minden művész keres, sose hagyják el egymást."

Azt kapta meg, amire a születése pillanatától vágyott: szerették. Szerették, és ő elfelejtett mosolyogni. Szerették, és ő nem tudta elfogadni a világtól. Ha ránéztek, mosolyogtak az emberek, ő meg nem tudott rájuk visszamosolyogni. Ha énekelt, az embereknek könny szökött a szemükbe, de mihelyst lement a színpadról, nem tudtak vele mit kezdeni. Terézia Mária nem értette, miért csodálkoznak azon, hogy nem érti őket. Nem értette, hogy miért nem értik, hogy ő akkor mosolyog, ha énekel, akkor beszélget velük, akkor kedves és udvarias, amikor a színpadra lép, amikor kezébe veszi a mikrofont.

Meg kell tanulnom élni, mondta az öltözőjében a tükörképének.

Hamarosan azt hányták a szemére, hogy tökéletes, de hideg. Bizalmatlan.

Nem igaz, mondta az öltözőjében a tükörképének. Nem igaz, hiszen énekelek nekik.

Azt vágták a fejéhez, hogy beképzelt.

Nem igaz, mondta, hiszen kettétépem a szívem a színpadon, és felmutatom nekik.

Azzal vádolták, hogy senkit nem enged közel magához.

Idővel nem védekezett: bezáródott a szerepbe. Árva volt, nem lehetett az, aki lehetett volna, így az a valaki eltűnt benne örökre.

Ha nem énekelnék, mondta egy idős pályatársnak, akivel néhány hétig titokban együtt is élt, embergyűlölő lennék.

De énekelt. És a színpadon újra és újra megtörtént a csoda. Amíg énekelt, az volt, aki lehetett volna. Az emberek tágra nyílt szemmel bámulták őt. Figyeltek rá és szerették. Vártak tőle valamit, és olyan valamit vártak, amit adni akart és adni tudott.

Látnak, mondta az öltözőjében a tükörképének, tehát vagyok.

Attól volt utolérhetetlen, amitől elviselhetetlen. A fájdalomtól. A sérelmektől és sebektől. Ha énekelt, felkotorta a zsigereiből a megélt szenvedést, és olyasmit is elmondott, amiről a fogadott anyjával sem tudott beszélni.

Az emberek megszimatolják a vért és a könnyeket: az ilyen produkció mindig eladható. Árucikk lett, adták és vették. Feltűnő magassága és árvasága csak kelendőbbé tette. Olyanok is felfigyeltek rá, akik érzéketlenek voltak a lényéből áradó kedvességre, és nem fedezték fel a hangjában az egyiptomi őserőt. Plakátok, ügyvédek, szerződések, szállodák, turnék. És pénz.

Vadul élt, ahogy a legelveszettebbek, akik azt hiszik, semmit sem veszíthetnek, mert már a születésük pillanatában elveszítettek mindent. Ha már a színpadon állt, nem történhetett baj. De nem állhatott örökké a színpadon.

Két év lidércnyomás. Szorongás, menekülés, megfutamodások. Lemondott előadások, rettegés, pánikbetegség, tömegiszony. Őszinte, mély interjúk. Meg botrányosak. Gyógyszerek, alkohol, depresszió. Szerelmek. Fiúk, férfiak, lányok.

Bele kell döglenie, ismételgette Halász Brigitta, ha a söpredékújságírók vizelet-, sperma- és hányásszagú írásai a kezébe kerültek. Bele kell döglenie, hogy túlélhesse.

Az összeomlás törvényszerű volt. Terhesség és öngyilkossági kísérlet. A baleset nem volt az. Halász Brigitta hozzá indult a kórházba az után, hogy értesítették róla: fogadott lánya felvágta az ereit, de már túl van az életveszélyen. Amikor az asszony halkan behúzta a gyerekszoba ajtaját, elbúcsúzott a férjétől, majd beült az autóba, hogy elinduljon a főváros felé, este tíz óra múlt. Terézia Mária valóban túl volt az életveszélyen, és ha nem aludt volna mélyen, akkor már értesült volna róla, hogy amikor megmentették, két életet mentettek meg az orvosok. A magzat három hetes volt. Halász Brigitta még a városból sem ért ki: piros lámpánál rohant bele hátulról az a lengyel kamion, amelynek rakterében százezer karton örmény zárjeggyel ellátott cigarettát találtak.